

УДК 94(477): [930: 929]

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8\(38\)-1052-1066](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8(38)-1052-1066)

Романько Ірина Іванівна кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи та соціально-гуманітарних дисциплін, Українська державна льотна академія, м. Кропивницький, <https://orcid.org/0000-0002-2523-1142>

КОНЦЕПТ «ІСТОРИЧНА БІОГРАФІЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ (АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД)

Анотація. У статті презентовано огляд зарубіжних публікацій, присвячених методологічним та теоретичним проблемам, дослідницьким можливостям та перспективам історичної біографії. Автор порівнює різні трактування поняття «історична біографія» у працях західноєвропейських та американських дослідників.

Представлені конкретні біографічні дослідження, що ілюструють сучасний стан історичної біографії: монографії, статті, тези виступів на наукових конференціях, присвячені теорії історичної біографії (взаємовідносинам біографії та історії; особливостям біографії у сучасній політичній та соціальній історії, феміністській біографії); впливу нових історичних напрямів на біографічні дослідження; пошуку істориками нових дослідницьких сфер та нових відповідних джерел.

В якості прикладу відібрано роботи провідних істориків та теоретиків біографії. Одна з узагальнюючих робіт із сучасної біографії «Біографічний поворот. Життя в історії» під редакцією Ганса Рендерса торкається різних аспектів біографії як жанру та історичного методу.

В огляд включені роботи Луїса Нем'єра – британського історика та громадського діяча, чиє життя пов'язане з Україною.

Творчість Кейт Браун ілюструє розширення біографією свого дослідницького поля. Її робота «Біографія неіснуючого місця» присвячена Україні. У зв'язку з цим є виправданим цитування фрагментів інтерв'ю з К. Браун 2015 року, в якому центральною темою розмови стало питання «Чому історія така важлива для розуміння кризи у російсько-українських відносинах?».

Панорама сучасної наукової літератури також представлена збіркою «Написання біографій: історики та їхня майстерність». До неї увійшли матеріали симпозіуму «Біографія та історичний аналіз», що пройшов в Університеті Небраска-Лінкольн (США), на якому вчені різних історичних напрямів та шкіл обмінялися своїм розумінням біографії як форми історичного дослідження.

У висновках наголошено на важливості та необхідності використання у навчальних курсах з «Історії України та української культури», «Історії авіації» матеріалів біографічного характеру. Дана стаття пов'язана з роботою її автора над біографічним довідником з історії для здобувачів вищої освіти, в якому подано відомості про історичних діячів, у тому числі причетних до історії авіації, історії Української державної льотної академії.

Ключові слова: історична біографія, біоісторіографія, західноєвропейська та північноамериканська історіографія, просопографія, нова біографічна історія, персональна історія, мікроісторія.

Romanko Iryna Ivanivna Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Higher School Pedagogics and Social-Humanitarian Disciplines Department, Ukrainian State Flight Academy, Kropyvnytskyi, <https://orcid.org/0000-0002-2523-1142>

CONCEPT «HISTORICAL BIOGRAPHY» IN EUROPEAN AND AMERICAN HISTORIOGRAPHICS (ANALYTICAL REVIEW)

Abstract. The article presents a review of foreign publications devoted to methodological and theoretical issues, research opportunities and prospects of historical biography. The author compares different interpretations of the concept in the works of Western European and American researchers.

Specific biographical studies are presented, illustrating the current state of historical biography: monographs, articles, abstracts of speeches at scientific conferences dedicated to the theory of historical biography (the relationship between biography and history; features of biography in modern political and social history, feminist biography); the influence of new historical trends on biographical research; the search by historians for new research areas and new relevant sources.

The works of leading historians and theorists of biography were selected as a reference. One of the generalizing works on modern biography «The biographical turn. Lives in history» Ed. by Renders Hans touches on various aspects of biography as a genre and historical method.

The review includes the works of Lewis Namier, a British historian and public figure whose life is connected with Ukraine.

Kate Brown's work illustrates the expansion of her research field through biography. Her work «A biography of no place» is devoted to Ukraine. In this regard, it is justified to quote fragments of an interview with K. Brown from 2015, in which the central topic of the conversation was the question «Why is history so important for understanding the crisis in Russian-Ukrainian relations?».

The panorama of modern scientific literature is also presented by the collection «Writing biography: Historians and their craft». It included materials from the

symposium «Biography and Historical Analysis», held at the University of Nebraska-Lincoln (USA), at which scholars from various historical disciplines and schools exchanged their understanding of biography as a form of historical research.

The conclusions emphasize the importance and necessity of using biographical materials in educational courses «History of Ukraine and Ukrainian culture», «History of Aviation». This article is related to the author's work as a biographical history guide for higher education students about historical figures, including those involved in the history of aviation, and the history of the Ukrainian State Flight Academy.

Keywords: historical biography, biohistoriographics, Western European and American historiographics, prosography, new biography history, personal history, microhistory.

Постановка проблеми. В історичній науці останніх десятиліть спостерігається помітне зростання інтересу до жанру біографії. Сьогодні біографія в історії – це не просто опис життя будь-якої людини чи групи людей, це повноцінне наукове дослідження, коли історія людського життя використовується як фокус чи метод дослідження.

Біографія стає самостійною науковою галуззю, що розвивається; на цьому шляху виникає багато питань, ось деякі з них: що являє собою сучасна біографія? Які її взаємовідносини з історією? Які є допоміжні біографічні дисципліни? Хто може бути суб'єктом біографії?

Полеміка історичної спільноти навколо проблеми взаємовідносин і взаємовпливів історії та біографії пояснюється змінами в сучасній історичній науці, що викликали суттєві переорієнтації дослідницьких інтересів, відкриття нових суб'єктів і тем біографічних досліджень, а також нових напрямів і методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній історіографії тема історичної біографії успішно розробляється з кінця ХХ ст. Накопичено певний теоретичний матеріал.

За приклад може слугувати збірник наукових праць «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica», започаткований Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського 1996 року.

Незважаючи на значний масив публікацій, відсутні розвідки українських науковців щодо висвітлення в європейській та американській літературі сучасного стану історичної біографії, нових методів, підходів та варіантів біографій. У переважній більшості автори розглядають використання в теоретичному та практичному контекстах терміна «історична біографія» у вітчизняних історико-біографічних дослідженнях.

Мета статті – в огляді європейсько-американської літератури розглянути деякі теоретико-методологічні проблеми, які знаходяться у фокусі уваги історико-біографічної дискусії: 1) сучасні уявлення істориків про біографію, її

цілі та завдання; 2) роль та значення біографічних досліджень для історичної науки; 3) типи та види біографій; 4) зміна уявлень про суб'єктів та джерела біографії; 5) визначення та розмежування сфери приватного / особистого та публічного / громадського в біографічному дослідженні.

Виклад основного матеріалу. Упродовж тривалого часу історична біографія як жанр історичного дослідження стабільно користується популярністю серед науковців. Аналізуючи новітні тенденції у світовій історіографії, можна перекоонатися у зростаючому інтересі до персоніфікованої історії. Історична наука сьогодні активно використовує біографії як джерело для аналізу та оцінок історичних подій і процесів, оскільки предметом історії є саме діяльність людей.

У літературі 70–80-ті роки ХХ століття називають часом, коли на професійну історіографію почали впливати «повороти» – «лінгвістичний», «антропологічний», «культурний», «прагматичний», «меморіальний», «візуальний», «просторовий» тощо.

Дослідники фіксують «повернення суб'єкта історії», а також відродження «біографічного підходу». Але це не було поверненням до старого, а народження нового, істотно оновленого жанру. Історики відходять від традицій прямолінійних біографій, що звеличують або ганьблять «Menschen, die Geschichte machen» («людей, які творять історію»), використовують досягнення багатьох гуманітарних дисциплін.

У зарубіжній історіографії не робиться акцент на обговоренні терміна «історична біографія», як правило, використовуються терміни «біографія», «життєпис» (life writing).

Існує безліч визначень біографії залежно від його використання. Можна навести досить загальне визначення біографії, дане англійським біографом і вченим Найджелом Гамільтоном (Nigel Hamilton): «сьогодні, як і раніше, біографія являє собою запис та інтерпретацію реальних життів – життів інших і наших власних. Але спосіб, яким ми записуємо та інтерпретуємо ці життя, суттєво змінюється з часом» [1, С. 21].

Американський історик Стенлі Альберт Уолперт (Stanley Wolpert) розглядає біографію як самостійне та незалежне наукове дослідження, що вивчає історію людей, ідей та концепцій: «У своїх найкращих проявах біографія – це найчистіша форма історії» [2, С. 399].

Також різняться біографічні дослідження та способи створення їх типологій. Французький історик Жак Ревель (Jacques Revel) виділив типи, ґрунтуючись на способах інтерпретації даних:

1) Серійна біографія є сукупною інтерпретацією неповної біографічної інформації.

2) Біографія, що відтворюється на основі контексту, яка претендує на пояснення біографічного тексту через відповідні контексти, в які він вписаний.

3) Біографія, що відтворюється на основі тексту (за основу береться автобіографічний текст та конкретизується за допомогою контекстуальних посилань) [3].

Італійський історик Джованні Леві (Giovanni Levi) пропонує наступну типологію біографії: 1) Просопографія та модальна біографія. 2) Біографія та контекст. 3) Біографія та граничні випадки. 4) Біографія та герменевтика. [4].

На думку французького історика Жака Ле Гоффа (Jacques Le Goff) все розмаїття біографічних досліджень можна розташувати наступним чином: 1) середньовічна агіографія; 2) позитивістська історична біографія XIX століття; 3) особиста історична біографія кінця XX ст.

Починаючи роботу над книгою «Людовик IX Святий», Ж. Ле Гофф задався питаннями: що являє собою історична біографія і які вимоги висувуються до неї? Він дійшов висновку: історична біографія – один із складних жанрів історичних досліджень. «І цей жанр вимагає не тільки звичайних для історичного дослідження методів: постановки проблеми, пошуку та критики джерел, вивчення того чи іншого явища в часовій протяжності, достатньої для виявлення його еволюції, здатності висловити в тексті дослідження запропоноване пояснення та виявити сучасне значення питання, що вивчається. Жанр біографії змушує сьогодні історика зіткнутися з основними, так би мовити, “класичними” проблемами його ремесла, лише ще більше поглибивши і ускладнивши їх» [5, С. 113].

На зламі XX–XXI століть активізувалися два взаємопов'язані процеси: перший – наростаючий обсяг досліджень біографічного жанру; другий – активне прагнення дослідників осмислити процеси, що відбуваються.

Сучасна історична біографія відрізняється критичною саморефлексією. Частина істориків досі сумнівається, що цей традиційний жанр може розглядатися як науковий.

Ось як описує ситуацію, що склалася американський історик Девід Насоу (David Nasaw): «Біографія знаходиться на становищі зненавидженої дитини в середовищі історичної науки. Їй неохоче відчиняють двері коледжі та університетські бібліотеки. Професори застерігають студентів брати темою дисертаційного дослідження чиясь біографію, а провідні історичні журнали зрідка публікують статті на цю тему» [6, С. 573].

Британський історик Джеффри Елтон (Geoffrey Elton) у своїй книзі «Практика історії», присвяченій питанням історіографії та методології історичного дослідження, писав: «У тій мірі, якою біографія може вважатися історією, вона демонструє потенційну слабкість наративу» [7].

У статті «Середньовічна біографія» британський історик Майкл Чарльз Прествич (Michael Charles Prestwich) ділиться своїм досвідом у галузі створення біографій історичних діячів і своїм розумінням тих змін, які зазнав цей історіографічний жанр протягом минулого століття: «Жанр біографії може

зайняти своє місце в сучасній історіографії, але при цьому необхідно пам'ятати про те, що історія – це не просто сума історій чоловіків та жінок [8, С. 346].

Історико-біографічне дослідження, несучи у собі всі протиріччя, характерні для будь-якого історичного дослідження, має низку власних предметних особливостей. Французький дослідник Жан Клод Пассерон (Jean-Claude Passeron) ставить проблему «біографічної утопії», яка «...не тільки таїть небезпеку нав'язати, що в історичній біографії все сповнено сенсу без критики; ще більша небезпека таїться в ілюзії того, що вона автентично відтворює життя» [9, С. 5].

П'єр Бурдьє (Pierre Bourdieu) вказує на проблему – «біографічну ілюзію», створювану істориком, коли дії персонажа прораховані вченим, а сам герой діє за інерцією, приймаючи рішення без вагань [10, С. 70].

Залежність героя від інших людей – проблема, пов'язана із написанням біографічного дослідження. Про це пише британський історик Роберт Кнехт (Robert Knecht). З цим біографічним викривленням історії він зіткнувся, працюючи над біографією англійського державного діяча [11].

У німецькій історіографії для акценту на соціальній стороні дослідження історичної особистості запроваджено термін «біографія як інститут». Починаючи з 80-х років XX ст. погляд на біографічне дослідження змінюється. Дослідники намагаються пояснити соціальні зміни, враховуючи той факт, що соціальна система загалом та соціальні інститути як її елементи безпосередньо пов'язані з діяльністю людини. На це вказує професор Ганс-Петер Блоссфельд (Hans-Peter Blossfeld) у роботі «Дослідження життєвих шляхів у соціальних науках: теми, концепції, методи та проблеми» [12].

На проблему біографічного дослідження, пов'язану з роллю дитинства у реконструкції життя героя, звернули увагу засновники журналу «Аннали» та однойменної школи, що здійснила переворот в історичній методології Марк Блок (Marc Bloch) [13] та Люсьєн Февр (Lucien Febvre) [14].

Інтерес до людини в історії спричинив розширення спектру джерел. Зокрема, йдеться про біографії, створені переважно на основі его-документів. У процесі роботи з джерелами перед біографом постає низка проблем як професійного, так і етичного характеру. Подібна ситуація описана істориком науки Річардом Ноллом (Richard Noll), автором біографії Карла Г. Юнга [15].

Про етичні проблеми, з якими стикається біограф під час збирання інформації та роботи над джерелами, пише Сьюзен Магарей (Susan Magarey) у статті «Три питання для біографа: Публічна чи приватна? Індивідуальна чи громадська? Правда чи перебільшення?» [16].

Французький історик Жак Ревель (Jacques Revel) пояснює «живучість» біографії її здатністю набувати різноманітних форм, а також тим, що у її створенні беруть участь значною мірою професійні історики [17].

Професор із США Роберт Ірвін Ротберг (Robert Irwin Rotberg) розпочинає статтю «Біографія та історіографія: Взаємні докази та міждисциплінарні роздуми» із захисту біографії як легітимного історичного жанру: «Біографія – є історія, вона залежить від історії, посилює та збагачує її. Натомість, вся історія є біографія. Історія навряд чи може існувати без біографічної здатності проникати в суть – без тканини людських зусиль, яка виникає з повного їх розуміння, реальних чи тих, що осягаються, обмежень людських дій та зовнішніх впливів на людську поведінку» [18, С. 305].

В останній третині ХХ ст. у гуманітаристиці відбувся ряд методологічних поворотів, одним із найважливіших результатів яких стала поява нових історичних напрямів: «історії знизу», «гендерної історії», «історії мускулінності», «фемінології», «інтелектуальної історії» тощо. Особливе значення для історії мав «антропологічний поворот», який відродив інтерес до життя людини як дійової особи історії. При цьому мова могла йти про видатну людину або про просту, так звану «людину другого плану».

У зарубіжній літературі досить поширена формула «personal history». В англomовних виданнях виділяють чотири варіанти застосування цього поняття для позначення:

- 1) «персоніфікованої історії» («історії персони») – більш або менш традиційної біографії історичної особистості «значного масштабу»;
- 2) «особистої історії» як дослідження життя індивіда крізь призму його приватних відносин;
- 3) історії особистості як «внутрішньої біографії»;
- 4) власноруч написаних індивідуальних історій – «інтелектуальних автобіографій».

Історична біографія не обмежується розповіддю про життєвий шлях історичного персонажа, а являє собою історичне дослідження, це, власне біографічна історія, тобто історія, показана через особистість, яка постає не ізольованою, а взаємодіючою з іншими особистостями, зі своїм соціальним середовищем у найрізноманітніших його проявах.

У контексті розвитку мікроісторичного дослідницького підходу усталена форма історичної біографії наповнюється новим змістом. Біля витоків розробки цього підходу, що виник у 70–80-ті роки ХХ ст. в Італії, стояв всесвітньовідомий професор економічної історії Венеціанського Університету Джованні Леві (Giovanni Levi). Навіть у найлаконічнішому визначенні мікроісторії, даному Леві: «Мікроісторія – це не розглядання дрібниць, а розгляд у подробицях», присутній найважливіший принцип його експериментального методу [19].

Внаслідок повороту зацікавленості істориків від «людини типової» до конкретного індивіда історична біографія отримала своє «друге народження». Класичними мікроісторичними роботами називають книги французького

історика Еммануеля Ле Руа Ладюрі (Emanuel Le Roy Ladurie), «Монтайю, окситанське село (1294–1324)» [20], Карло Гінзбурга (Carlo Ginzburg) «Сир і черв'яки: Картина світу одного мірошника, який жив у XVI ст.» [21], і Наталі Земон Девіс (Natalie Zemon Davis) «Пані на узбіччі. Три жіночі портрети XVII століття» [22].

Один із провідних фахівців у галузі мікроісторії професор Сігурдур Гільфі Магнуссон (Sigurður Gylfi Magnsson) у статті, присвяченій взаємодії біографії та мікроісторії пише, що біографія є важливим аналітичним інструментом для істориків. В останні роки біографія утвердилася як у гуманітарних, так і в соціальних науках, тому можна говорити про своєрідний «біографічний поворот». У той же час традиційна біографія зберегла свої попередні позиції.

Однією з причин того, продовжує С. Магнуссон, що біографічний підхід отримав визнання серед істориків, «є акцент, який мікроісторики роблять на особистості як на історичному феномені» [23, С. 42].

Так звана «історія знизу» (history from below) стимулювала істориків до вивчення життя простих людей, створювати біографії політичних, профспілкових, релігійних і громадських діячів локального рівня. Сучасні біографи Франції, Німеччини, Великобританії, США ставлять собі за мету: у житті жінок, іммігрантів, провінціалів, ремісників чи робітників насамперед потрібно показати те, що випадає із загальної норми.

Розквіт історичної антропології у 1980-ті роки («антропологічний поворот») актуалізував інтерес до «людського виміру» в інтелектуальній історії, а в 1990-ті роки знайшов своє продовження в «новій біографічній історії», що орієнтується не просто на «відтворення індивідуальної долі», але на історичне дослідження «безперервного руху індивіда своїм життєвим шляхом».

Автори інтелектуальних біографій і біографій вчених висувують на перший план контекст, довкілля, вузлові моменти в житті суб'єкта і досліджують їх у певному ракурсі.

Наукова діяльність французьких істориків П'єра Нора (Pierre Nora) та Філіпа Арієса (Philippe Aries) призвела до появи нового напрямку в історіописанні, мета якого – аналіз взаємозв'язку особистісної історії вчених із конструкціями їх «життєвих наративів». П'єр Нора – автор концепції «місць пам'яті» («les lieux de mémoire»). Філіп Арієс – автор праць з історії повсякденності, сім'ї та дитинства. Одна з його книг – «Час історії» має частково автобіографічний характер [24].

Грунтовний аналіз інтелектуального контексту є лише необхідним, але не достатнім для створення повноцінної інтелектуальної біографії, у тому числі в її історико-історіографічній версії. Історія індивідуальності неминуче перетворюється на історію взагалі. Прикладом цього може бути інтелектуальна біографія американського соціолога Талкота Парсонса, написана німецьким

соціологом, професором Гейдельберзького університету Утой Герхардт (Uta Gerhardt) [25].

Про специфічні особливості створення біографії вчених, про її роль та місце в історії науки розмірковує фахівець з історії науки, професор Джанет Браун (Janet Browne), (США) у статті «Створюючи Дарвіна: Біографія та зміна уявлень про Чарльза Дарвіна» [26].

Чи є жанр політичної біографії корисним для історичного розуміння? Таким питанням задається ірландський історик Люсі Ріал (Lucy Riall) [27].

Біля витоків політичної біографії стояв Луїс Нем'єр (Lewis Namier) – британський історик і громадський діяч, професор Манчестерського університету. Життя Л. Неміра (Людвік Бернштейн вель Неміровський) пов'язане з Україною: 1890 року разом із сім'єю він переїхав до Східної Галичини. Виросптаючи в українському оточенні, перейнявся симпатією до гнобленого польською шляхтою українського населення, чиє становище нагадувало йому долю євреїв. Навчався у Львівському університеті. Емігрував до Великої Британії 1906 року.

У працях «Структура політики під час вступу на престол Георга III» та «Англія в епоху Американської революції» автор застосував особливий метод структурного аналізу політики, відомий як «нем'єризм» [28].

Американський історик Леандра Рут Зарнов (Leandra Ruth Zarnow) вважає, що біографія може стати тим дискусійним майданчиком, де професійні політичні історики можуть зустрітися з читачами і привернути їхню увагу до політики [29].

Дослідник історії економічної думки Дональд Вокер (Donald A. Walker) із США розглядав біографічний аналіз як природну складову історії економічної думки. Він запропонував свою типологію біографічного жанру в історико-економічних дослідженнях: 1) біографія особистості; 2) професійна біографія; 3) ситуаційна біографія, чи біографія середовища; 4) бібліографічна біографія. Модель, запропонована Д. Вокером, набула популярності в історіографічній практиці, в сукупності своїх чотирьох типів біографії стала розглядатися як модель інтелектуальної біографії [30].

Своїм розумінням біографії як форми історичного дослідження поділилися представники різних історичних напрямів та шкіл на симпозіумі «Біографія та історичний аналіз», що пройшов у 2000 році в Університеті Небраска-Лінкольн (США), а матеріали їх виступів представлені у збірнику «Написання біографій: історики та їх майстерність» [31].

Так, професор Ширлі А. Лекі (Shirley A. Leckie) зазначає, що біограф повинен прагнути подати життя свого героя так, щоб виявити особисті властивості та особливості характеру, що визначають саме цю людину. Хороша біографія дає відчуття, ніби «жива людина ходить сторінками» [32, С. 3].

Професор американської історії Нелл Ірвін Пейнтер (Nell Irvin Painter) у статті «Ut pictura poesis*, або Сестринські відносини вербального та візуального

мистецтв» [33]. показує можливості використання візуальних джерел (фотографій, листівок, шаржів, рекламних оголошень) у біографічних дослідженнях. *Латинський вислів «*Ut pictura poesis*» буквально означає «Як живопис, так і поезія».

Сучасна біографія розширила своє дослідницьке поле, і тепер героями біографії можуть бути міфологічні персонажі, неживі предмети (Карен Армстронг «Біблія. Біографія книги») [34], міста (Пітер Акройд. Лондон. Біографія) [35].

Як приклад звернімося до творчості Кейт Браун (Kate Brown), професора історії Мерілендського університету, автора книг «Біографія неіснуючого місця» [36] та «Плутопія: Сім'ї в атомградах, ядерні катастрофи в СРСР та США» [37].

«Те, яким чином люди оцінюють минуле, значною мірою визначає, як вони сприймають сьогодення та самих себе», – цю тезу Кейт Браун висловила в інтерв'ю службі «Голосу Америки», яке вона дала у січні 2015 року. Темою розмови стало питання «Чому історія така важлива для розуміння кризи в російсько-українських відносинах?». Її прогнози розвитку подій в Україні виявилися пророчими. Наведемо фрагменти розмови.

Репортер: Президент Росії Путін у квітні 2014 року заговорив про «Новоросію», до якої входять величезні території України. Він заявив, що Крим має сакральне значення для Росії.

Кейт Браун: Війни ведуться за допомогою історії, так само як і за допомогою артилерії та солдатів. Державним лідерам дуже важливо легітимувати свої дії, тому вони звертаються до історії. Подібні історичні заявки робляться для того, щоби пред'являти претензії на відповідні території. Заявляти, що Крим для Росії – сакральне місце, як Єрусалим, означає стати на дуже слизьку доріжку. Якщо Київ буде оголошено священним для Росії містом, це може означати, що російська армія рухається до Києва... [38].

Висновки. Підбиваючи підсумки цього короткого огляду сучасного стану історичної біографії, відображеного в зарубіжній історіографії, слід зазначити, що триває обговорення теоретико-методологічних підходів до біографічних досліджень, розширення використовуваних джерел, відкриття нових суб'єктів біографії.

Пошуки «нового біографізму» лежать на перетині вузлових проблем, що висвітлювалися на зламі ХХ–ХХІ ст. у галузі соціогуманітарних досліджень загалом. Пошук інноваційних шляхів до створення біографічних текстів, інше бачення біоісторіописання – неминучі у новій культурно-історичній епосі, яка «вічні питання» усвідомлення особистості формулює в новому матеріалі, із застосуванням іншого категоріального апарату.

Вчені шукають нові способи досліджень та групування матеріалу, нові методи інтерпретації. Так, італійські та французькі вчені приділяють більше

уваги проблемам аналізу (мікро- та макрорівнів) у біографічних дослідженнях. У роботах американських та британських істориків помітний великий інтерес до біографій жінок, а також до представників тих етнічних та соціальних верств, які раніше ігнорувалися науковою спільнотою.

Британський біограф та літературний критик Герміона Лі (Hermione Lee) сформулювала десять правил написання біографій. Десяте правило, зокрема, стверджує: «Це змішаний нестабільний жанр, правила якого продовжують порушуватися, і, можливо, єдине правило, яке залишається в силі це те, що немає такої речі як остаточна біографія» [39, С. 18].

Розглянуті в огляді різноманітні погляди на історичну біографію, поява її нових видів, суб'єктів, застосування в різних історичних галузях свідчить про перспективи та широкі можливості жанру про людину в історії та історії в людині. І це спростовує погляд скептиків, які вважають, що біографія не є наукою і не може зробити свій внесок в історію.

Значна кількість вчених не має сумнівів щодо легітимності та чистоти жанру біографії як історичного проєкту. Завдяки змінам та оновленням історії, внаслідок появи нових історичних підходів біографія як повноправна частина історичного дослідження також наповнюється новим змістом.

При цьому навряд чи варто йти шляхом пошуку «єдиних підходів», створювати нові шаблони, застосовувати лише одну термінологію. «Мутьперспективний підхід» відкриває широкі можливості для біографічного експерименту.

Особливе місце у викладанні історії, зокрема «Історії України і української культури» та «Історії авіації» в Українській державній льотній академії, займає біографічний підхід, наріжним каменем якого є розуміння нерозривності зв'язку між життям та творчістю особистості, між фактами біографії.

У теперішній час автор статті завершує роботу над створенням біографічного довідника з регіональної історії, в якому наведені відомості як про відомих, так і недостатньо досліджених особистостей, у тому числі з авіаційної сфери, а також тих, хто стояв у витоків становлення авіаційного закладу освіти.

Продовжується реалізація проєкту «Меморіал пам'яті полеглих авіаторів»: досліджуються біографії полеглих у російсько-українській війні здобувачів освіти, випускників, співробітників Української державної льотної академії та військових льотчиків – наших краян [40].

Отже, біографія може по праву називатися історичною, тільки якщо буде вміщена в історичний контекст, взятий у всіх його аспектах.

Від життєпису біографія піднімається до рівня роздумів про життя людини в Історії. Видатна вона чи звичайна – кожен належить історії, і життя людини історичне за тим слідом, що вона залишить по собі.

Література

1. Hamilton Nigel. How to do biography: A primer. Harvard university press, 2008, 380 p.
2. Wolpert S. Biography as history: A personal reflection. *Journal of interdisciplinary history*. Cambridge, 2010, Vol. 40, N 3, P. 399–412.
3. Revel Jacques & Hunt Lynn. Histories French Constructions of the Past. New York: New Press, 1995, 654 p.
4. Levi G. Microhistory and Recovery of Complexity. *Historical Knowledge: In Quest of Theory, Method and Evidence*. Ed. by Susanna Fellman and Marjatta Rahikainen. Cambridge: Cambridge Scholars, 2012, P. 121–132; Levi G. Microhistoria e Historia Global. *Historia Critica*. 2018, N. 69, P. 21–35.
5. Le Goff Jacques. Saint Louis. Paris: Gallimard, 1996, 992 p.
6. Nasaw D. Introduction. *American Historical Review*. Chicago, 2009, Vol. 114, N (June), P. 573–578.
7. Elton G. R. The Practice of History. London: Collins, 1969, 223 p.
8. Prestwich M. Medieval biography. *Journal of Interdisciplinary History*. Vol. 40, N. 3, *Biography and History: Inextricably Interwoven* (Winter 2010), P. 325–346.
9. Passeron Jean-Claude. Biographies, flux, itinéraires, trajectoires. *Revue française de sociologie*. 1990, Vol. 31, N. 1, P. 3–22.
10. Bourdieu Pierre. L'illusion biographique. *Actes de la recherche en sciences sociales*. 1986, Vol. 62–63, P. 69–72.
11. Knecht Robert J. La biographie et l'historien. *Cahiers de l'Association internationale des etudes francaises*. 2000, № 52, P. 169–182.
12. Blossfeld H.-P. Lebensverlaufsforschung als sozialwissenschaftliche Forschungsperspektive: Themen, Konzepte, Methoden und Probleme / H.-P. Blossfeld, J. Huinink. *BIOS*. 2001, N 2, P. 37–44.
13. Marc Bloch. *Britannica. History & Society* <https://www.britannica.com/biography/Marc-Bloch>
14. Lucien Paul Victor Febvre. *Britannica. History & Society* <https://www.britannica.com/biography/Lucien-Paul-Victor-Febvre>
15. Richard Noll. The Aryan Christ; the secret life of Carl Jung. Random House, 1997, 334 p.
16. Magarey Susan. Three questions for biographers: Public or private? Individual or society? Truth or beauty? *Journal of Historical Biography* (Canada), 2008, Vol. 4, P. 1–26.
17. Jacques Revel. «La biographie comme problème historiographique», in Hans Erich Bödeker (ed.), *Biographie schreiben*, Wallstein Verlag, Göttingen, 2003; Jacques Revel. Un moment, des histoires. Paris: Les Editions de l'EHESS, 2018, 166 p.
18. Rotberg R.I. Biography and historiography: Mutual evidentiary and interdisciplinary considerations. *Journal of Interdisciplinary History*, 2010, vol. 40, issue 3, P. 305–324.
19. Levi G. Les usages de la biographie. *Annales E.S.C*, 1989, A. 44, N. 6, P. 1325–1336.
20. Le Roy Ladurie Emanuel. Montaillou, Village Occitan de 1294 a 1324. Cambridge: Schoenhofs Foreign Books, 1982, 640 p.
21. Carlo Ginzburg. The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller. Johns Hopkins University Press, 1992, 208 p.
22. Natalie Zemon Davis. Women on the Margins. Three Seventeenth-Century Lives. Harvard University Press, 1995, 360 p.
23. Magnusson S.G. The life is never over: Biography as a macrohistorical approach. *The biographical turn. Lives in history*. Ed. by Renders H., Binne de Haan, Harmsma J. London; New York: Routledge, 2017, P. 42–52.
24. Philippe Aries. Le temps de l'histoire. Paris: Editions du Seuil, 2002, 256 p.

25. Gerhardt Uta. Talcott Parsons: An intellectual biography. Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2002, 311 p.
26. Browne J. Making Darwin: Biography and the changing representations of Charles Darwin. *The Journal of Interdisciplinary History*, 2010, Vol. 40, N.3, Biography and History: Inextricably Interwoven, P. 347–373.
27. Riall L. The shallow end of history? The substance and future of political biography. *Journal of Interdisciplinary History*, 2010, 40 (3), P.163–179.
28. Namier L. B. The Structure of Politics at the Accession of George III. London: Palgrave Macmillan, 1978, 531 p.; Baker M. Lewis Namier and the Problem of Eastern Galicia. *Journal of Ukrainian Studies* (Toronto), 1998, vol. 23, N 2.
29. Zarnow L. Remembering public life: Writing policy into biography. *Journal of policy history*. Cambridge, 2009, Vol. 21, N 4. P. 448–454.
30. Walker Donald A. Biography and the Study of the History of Economic Thought. *The Craft of the Historian of Economic Thought*, Vol. 1 *Research in the History of Economic Thought and Methodology*, edited by Warren J. Samuels, JAI Press, Greenwich, Conn., 1983, P. 41–59.
31. Writing biography: Historians and their craft. Edited by Lloyd E. Ambrosius. Lincoln: University of Nebraska Press, 2004. XIII, 166 p.
32. Shirley A. Leckie. Biography Matters: Why Historians Need Well-Crafted Biographies More than Ever. *Writing biography: Historians and their craft*. Edited by Lloyd E. Ambrosius. Lincoln: University of Nebraska Press, 2004. XIII, 166 p. (P. 1–26).
33. Nell Irvin Painter. Ut Picture Poesis; or The Sisterhood of the Verbal and Visual Arts. *Writing biography: Historians and their craft*. Edited by Lloyd E. Ambrosius. Lincoln: University of Nebraska Press, 2004. XIII, 166 p. (P.103–132).
34. Karen Armstrong. The Bible: The Biography. London: Atlantic Books, 2007, 302 p.
35. Peter Ackroyd. London: The Biography. London: Vintage, 2001, 822 p.
36. Brown K. A biography of no place: From ethnic borderland to Soviet heartland. Harvard University Press, 2005, 322 p.
37. Brown K. Plutopia: Nuclear Families, Atomic Cities, and the Great Soviet and American Plutonium Disasters. Oxford University Press, 2013, 406 p.
38. Украина и Россия: исторический конфликт. Voice of America. 08.01.2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.golosameriki.com/a/ukraine-brown-int/2590711.html> (дата звернення: 07.08.2025).
39. Lee H. Biography: A very short introduction. Oxford; New York: Oxford university press, 2009, 170 p.
40. Віртуальний меморіал пам'яті полеглих здобувачів освіти, випускників, співробітників Української державної льотної академії та військових льотчиків – наших краян [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sfa.org.ua/index.php/ua/17-ukrainian/3714-virtualnyi-memorial-pam-iati> (дата звернення: 06.08.2025).

References

1. Hamilton, Nigel (2008). *How to do biography: A primer*. Harvard university press [in English].
2. Wolpert, S. (2010). Biography as history: A personal reflection. *Journal of interdisciplinary history*. Cambridge, Vol. 40, N 3, pp. 399–412 [in English].
3. Revel, Jacques & Hunt, Lynn (1995). *Histoires French Constructions of the Past*. New York: New Press [in English].
4. Levi, G. (2012). *Microhistory and Recovery of Complexity. Historical Knowledge: In Quest of Theory, Method and Evidence*. Ed. by Susanna Fellman and Marjatta Rahikainen. Cambridge: Cambridge Scholars, P. 121–132 [in English]; Levi, G. (2018). Microhistoria e Historia Global. *Historia Critica*, N. 69, pp. 21–35 [in Italian].

5. Le Goff, Jacques (1996). *Saint Louis*. Paris: Gallimard [in French].
6. Nasaw, D. (2009). Introduction. *American Historical Review*. Chicago, Vol. 114, N (June), pp. 573–578 [in English].
7. Elton, G. R. (1969). *The Practice of History*. London: Collins [in English].
8. Prestwich, M. (2010). Medieval biography. *Journal of Interdisciplinary History*. Vol. 40, N. 3, *Biography and History: Inextricably Interwoven*, pp. 325–346 [in English].
9. Passeron, Jean-Claude (1990). Biographies, flux, itinéraires, trajectoires. *Revue française de sociologie*, Vol. 31, N. 1, pp. 3–22 [in French].
10. Bourdieu, Pierre (1986). L'illusion biographique. *Actes de la recherche en sciences sociales*, Vol. 62–63, pp. 69–72 [in French].
11. Knecht, Robert J. (2000). La biographie et l'historien. *Cahiers de l'Association internationale des études françaises.*, № 52, pp. 169–182 [in French].
12. Blossfeld, H.-P. (2001). Lebensverlaufsforshung als sozialwissenschaftliche Forschungsperspektive: Themen, Konzepte, Methoden und Probleme / H.-P. Blossfeld, J. Huinink. *BIOS.*, N 2, pp. 37–44 [in German].
13. Bloch, Marc. *Britannica. History & Society*. (n.d.). Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Marc-Bloch> [in English].
14. Febvre, Lucien Paul Victor *Britannica. History & Society*. (n.d.). Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Lucien-Paul-Victor-Febvre> [in English].
15. Noll, Richard (1997). *The Aryan Christ; the secret life of Carl Jung*. Random House [in English].
16. Magarey, Susan (2008). Three questions for biographers: Public or private? Individual or society? Truth or beauty? *Journal of Historical Biography (Canada)*, Vol. 4, pp. 1–26 [in English].
17. Revel, Jacques (2003). «*La biographie comme problème historiographique*», in Hans Erich Bödeker (ed.), *Biographie schreiben*, Wallstein Verlag, Göttingen; Jacques Revel. *Un moment, des histoires*. Paris: Les Editions de l'EHESS [in French].
18. Rotberg, R.I. (2010). Biography and historiography: Mutual evidentiary and interdisciplinary considerations. *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 40, issue 3, pp. 305–324 [in English].
19. Levi, G. (1989). Les usages de la biographie. *Annales E.S.C, A*, 44, N. 6, pp. 1325–1336 [in French].
20. Le Roy Ladurie, Emanuel (1982). *Montaillou, Village Occitan de 1294 a 1324*. Cambridge: Schoenhofs Foreign Books [in English].
21. Ginzburg, Carlo (1992). *The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*. Johns Hopkins University Press [in English].
22. Zemon Davis, Natalie (1995). *Women on the Margins. Three Seventeenth-Century Lives*. Harvard University Press [in English].
23. Magnusson, S.G. (2017). The life is never over: Biography as a macrohistorical approach. *The biographical turn. Lives in history*. Ed. by Renders H., Binne de Haan, Harmsma J. London; New York: Routledge, pp. 42–52 [in English].
24. Aries, Philippe (2002). *Le temps de l'histoire*. Paris: Editions du Seuil [in French].
25. Gerhardt, Uta (2002). *Talcott Parsons: An intellectual biography*. Cambridge and New York: Cambridge University Press [in English].
26. Browne, J. (2010). Making Darwin: Biography and the changing representations of Charles Darwin. *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 40, N.3, *Biography and History: Inextricably Interwoven*, pp. 347–373 [in English].
27. Riall, L. (2010). The shallow end of history? The substance and future of political biography. *Journal of Interdisciplinary History*, 40 (3), pp. 163–179 [in English].

28. Namier, L. B. (1978). *The Structure of Politics at the Accession of George III*. London: Palgrave Macmillan [in English]; Baker, M. (1998). Lewis Namier and the Problem of Eastern Galicia. *Journal of Ukrainian Studies* (Toronto), Vol. 23, N 2 [in English].
29. Zarnow, L. (2009). Remembering public life: Writing policy into biography. *Journal of policy history*. Cambridge, Vol. 21, N 4. pp. 448–454 [in English].
30. Walker, Donald A. (1983). Biography and the Study of the History of Economic Thought. *The Craft of the Historian of Economic Thought*, Vol. 1 *Research in the History of Economic Thought and Methodology*, edited by Warren J. Samuels, JAI Press, Greenwich, Conn., pp. 41–59 [in English].
31. Lloyd E. Ambrosius (Ed.) (2004). *Writing biography: Historians and their craft*. Lincoln: University of Nebraska Press, XIII [in English].
32. Leckie, Shirley A. (2004). Biography Matters: Why Historians Need Well-Crafted Biographies More than Ever. *Writing biography: Historians and their craft*. Edited by Lloyd E. Ambrosius. Lincoln: University of Nebraska Press, XIII, pp. 1–26 [in English].
33. Painter, Nell Irvin (2004). Ut Picture Poesis; or The Sisterhood of the Verbal and Visual Arts. *Writing biography: Historians and their craft*. Edited by Lloyd E. Ambrosius. Lincoln: University of Nebraska Press, XIII, pp.103–132 [in English].
34. Armstrong, Karen (2007). *The Bible: The Biography*. London: Atlantic Books [in English].
35. Ackroyd, Peter (2001). *London: The Biography*. London: Vintage [in English].
36. Brown, K. (2005). *A biography of no place: From ethnic borderland to Soviet heartland*. Harvard University Press [in English].
37. Brown, K. (2013). *Plutopia: Nuclear Families, Atomic Cities, and the Great Soviet and American Plutonium Disasters*. Oxford University Press [in English].
38. Ukraina i Rossiya: istoricheskiy konflikt [Ukraine and Russia: Historical Conflict]. Voice of America. 08.01.2015 Retrieved from <https://www.golosameriki.com/a/ukraine-brown-int/2590711.html> [in Russian].
39. Lee, H. (2009). *Biography: A very short introduction*. Oxford; New York: Oxford Oxford University Press [in English].
40. Virtual'nyy memorial pam'yati polehlykh zdobuvachiv osvity, vypusknikiv, spivrobitnykiv Ukrayins'koyi derzhavnoyi l'otnoyi akademiyi ta viys'kovykh l'otchykiv – nashykh krayan [Virtual memorial to the fallen students, graduates, academy employees and military pilots – our compatriots]. (n.d.). <https://www.sfa.org.ua/index.php/ua/>. Retrieved from <https://sfa.org.ua/index.php/ua/17-ukrainian/3714-virtualnyi-memorial-pamiaty> [in Ukrainian].